

KS. JAROSLAV KALINOVSKIJ
DOI 10.56898/st.10171

HISTORIA FIGURY MATKI BOŻEJ W SEJNACH

Treść: 1. Rys historyczny sanktuarium; 2. Dzieje figury Madonny Sejneńskiej; 3. Analiza artystyczna figury; 4. Wymowa teologiczna figury; 5. Kult Matki Bożej obecnie w Sejnach; Streszczenie.

Biskupi zgromadzeni na Soborze Watykańskim II pod przewodnictwem Pawła VI wezwali Kościół do oddawania należnej czci osobie Matki Bożej. Wskazali tenapel w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*: „Maryja dzięki łasce Bożej wywyższona po Synu ponad wszystkich aniołów i ludzi, jako Najświętsza Matka Boża, która uczestniczyła w misteriach Chrystusa, słusznie doznaje od Kościoła szczególnej czci. (...) Sobór święty celowo podaje do wiadomości tę naukę katolicką i napomina równocześnie wszystkie dzieci Kościoła, aby szczerze zachowywały i rozwijały kult Błogosławionej Dziewicy, szczególnie liturgiczny, a praktyki i nabożeństwa ku Jej czci zalecane w ciągu wieków przez Urząd Nauczycielski cenili wysoko i pobożnie zachowywali to, co zostało postanowione w minionych czasach o kulcie obrazów Chrystusa, Błogosławionej Dziewicy i świętych” (KK 66-67)¹.

To wezwanie Soboru nadal kontynuował Paweł VI w adhortacji *Marialis cultus*. We wstępie do dokumentu wspomniał, że od początku pontyfikatu starał się o wzrost znaczenia kultu maryjnego, bo pobożność maryjna „stanowi wyborną cząstkę tego religijnego kultu, w którym głębie mądrości i szczyt religijności jakby w jedno się zlewają i który dlatego jest szczególnym zadaniem ludu Bożego” (MC, wstęp).

Jednakże po zakończeniu *VaticanumII*, pomimo zachęty ojców soboro-

Ks. Jaroslav Kalinovskij – kapłan archidiecezji białostockiej, posługujący w diecezji elckiej, w parafii Sejnach, duszpasterz Litwinów.

¹ Por. F. Courth, *Mariologia – Maryja, Matka Chrystusa*, w: F. Courth, P. Neuner, *Podręcznik teologii dogmatycznej. Mariologia. Eklezjologia*, red. W. Beinert, Kraków 1999, s. 194-196.

wych do wzmocnienia kultu, cześć oddawana Maryi (szczególnie na Zachodzie) znacznie osłabła, co zauważył niemiecki teolog A. Läßle pisząc: „W przeciwieństwie do wieków ubiegłych mówienie dziś o Najświętszej Maryi Pannie radośnie, swobodnie i beztrąsko, nie jest rzeczą łatwą, a można powiedzieć, że nawet w znacznym stopniu utrudnioną. (...) Chryścija- nin katolik bardzo dziś potrzebuje zachęty do wprowadzenia w zakres swej wiary osoby Maryi i przekonania o potrzebie oddawania Jej czci (...). Od- waga, by wierzyć w Najświętszą Maryję Pannę i oddawać Jej cześć, świad- czy o odwadze kroczenia drogą wiary własnego Kościoła. Ta odwaga, by wierzyć wspólnie ze wspólnotą swego Kościoła musi zawierać w sobie także odwagę ciągłego uświadamiania sobie początków i rozwoju chrześcijań- skiej drogi wiary zawartej w Piśmie Świętym, obecnej w żywej tradycji oraz wspieranej najnowszymi dociekaniem teologicznymi”².

1. Rys historyczny sanktuarium

Sejny, to miasto położone w Polsce północno- wschodniej, nad rzeką Marychą, zwaną też Sejnęką lub Sejną. Swoją początek zawdzięczają Zy- gmundowi I Staremu, który 22 XII 1522 r. przekazał kniaziewi Iwanowi Mi- chajłowiczowi Wiśniowieckiemu „pół mili kwadratowej”³ ziemi, położonej nad jeziorem o tej samej nazwie. Z inicjatywy kniazia założono dwór Sejny, w którym zaczęto osiedlać pierwszych poddanych. Byli to głównie chłopci przybywający z miejscowości Przełom i Merecz. W tych dobrach mieszkali również bojarzy, którzy trudzili się dostarczaniem korespondencji, a także karczmarze⁴. Wraz z nowymi osadnikami napływały także zwyczaje i ob- rzędowność mieszkańców, panujące w Wielkim Księstwie Litewskim.

Pod koniec XVI w. nastąpił rozwój wsi. W źródłach z 1559 roku wspo- mniano, że podwładni kniazia Andrzeja Wiśniowieckiego mieszkali w róż- nych miejscach dóbr sejneńskich, a inwentarz tych dóbr z 1598 r. zawiera informacje o siedmiu wsiach z 500 mieszkańcami. Byli to przeważnie Ru-

² A. Läßle, *Maryja w wierze i życiu Kościoła*, przeł. K. Wiśniewska, Warszawa 1991, s. 13-15. Książkę tę bardzo polecał polskim katolikom, duchownym i świeckim w swojej przedmowie znany biblista z KUL ks. prof. dr hab. Józef Kudasiewicz, s. 5-11.

³ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. B. Chlebowski, W. Walewski, t. X, Warszawa 1899, s. 418-420.

⁴ J. Wiśniewski, *Dzieje osadnictwa w powiecie augustowskim od XV do końca XVIII wieku*, w: *Studia i materiały do dziejów Pojezierza Augustowskiego*, red. J. Antonowicz, Białystok 1967, s. 53-60.

sini, ale wśród osadników znajdowali się również Litwini, a także nieliczni Tatarzy, którzy już za czasów księcia Witolda mieszkali w pobliżu Berżnik i Grodna. W latach 1547-1567 przybyli na te tereny również pierwsi Polacy, wywodzący się z drobnej szlachty mazowieckiej, pochodzący głównie z okolic Wizny⁵.

W XVII w. rozwój osadnictwa na omawianych terenach mocno wyhamował, co było spowodowane potopem szwedzkim (1655-1660). Wiele wsi straciło wówczas swoich mieszkańców.⁶

Napływ nowej ludności po wojnie był początkowo dość słaby, gdyż wojna i zaraza spowodowały duże straty na terenie całego kraju. W pierwszym okresie tereny te zasiedlane były jedynie przez nieduży procent chłopów, przeważnie Litwinów. Świadczy o tym fakt, że nastąpiła na tych terenach lituanizacja niektórych nazw słowiańskich, np.: Bobańce na Babańce, Radziejewskie na Radziuszki. Od strony Podlasia i Mazowsza nastąpił napływ chłopów polskiego pochodzenia wskutek czego ludność ruska zaczęła się wycofywać z tych terenów, a ci którzy pozostali, ulegli szybkiemu spolonizowaniu.

Kolejny zastój demograficzny na Sejneńszczyźnie spowodowała wojna północna oraz epidemia dżumy, które w roku 1710 objęły znaczną część Wielkiego Księstwa Litewskiego, nie omijając również Sejneńszczyzny⁷.

Pierwsza połowa XVIII wieku charakteryzowała się wielkim napływem ludności niemieckiej imazurskiej, co było spowodowane rządami pruskimi. Przybywali przede wszystkim, urzędnicy, wojskowi i rzemieślnicy. Drugą grupą licznie zasiedlającą te tereny byli Żydzi. Głównym źródłem ich dochodu stał się handel oraz prowadzenie karczm. Wiek XIX przyniósł w zasadzie stabilizację procesu kolonizacji na terenie omawianej parafii. Utrwalona przed

⁵ Tamże, s. 103.

⁶ Tamże, s. 108-109.

⁷ Jedną z największych klęsk, jakie spotkały Litwę i Wilno, było morowe powietrze w roku 1710. Bazylianin Jan Olszewski pisał wtedy: „...gniew Boski na Wilno nastąpił, zło powietrze iako pożarem iakim ze Żmoydzi postępując, a opanowawszy Iurbork, Kowno, y inne tameczne kraie, y zbliżywszy się aż do Trok po letku y pomału wkradło się w Wilno...”. Ludzie uciekali z Wilna, wielu udawało się do Borun, gdzie był klasztor bazylianów. Ojcowie bazylianie nie odmawiali posługi sakramentalnej o nią proszących. Olszewski wspominał, że „...ojcowie mieli wielu do spowiedzi przez niedziel trzy, bo żaden bez spowiedzi „communieyodeyść nie chiał”. Olszewski po przyjeździe do Wilna „...idąc ulicą rzadko mógł na człowieka trafić... Ustały wszystkie handle y rzemiosła, y o rzemieślnika bardzo trudno było... Po konwentach y klasztorach wielka ruina”. J. Olszewski, *Abrys domowej nieszczęśliwości y wnątrzney niesnaski, woyny, Korony Polskiej y Wielkiego Xięstwa Litewskiego(...)* wyrażony Anno 1721, wyd. K. Kluczycki, Kraków 1899, s. 82, 85.

stu laty struktura, z nielicznymi wyjątkami, przetrwała do dnia dzisiejszego⁸.

Jak już wcześniej wspomniano, król Zygmunt I Stary przekazał ziemie położone nad jeziorem Sejny kniaziowi I.M. Wiśniowieckiemu⁹. Z jego inicjatywy wzniesiono na wzgórzu dwór Sejny (zwany później Wysokimi Sejnami lub Wysokim Dworem). Po śmierci Andrzeja Wiśniowieckiego w 1584 r. dobra objęła wdowa Eufemia z Wierzbickich z dziećmi. W wyniku podziału otrzymała je córka Hanna, żona Mikołaja Sapiehy, wojewody witebskiego. W 1593 r. sprzedano je staroście przeroślowskiemu i półtelskiemu Jerzemu Grodzińskiemu i jego żonie Justynie z Dłuskich. To właśnie małżonkowie Grodzińscy byli założycielami miasta Sejny, którego powstanie datuje się na lata między 1593 r. a 1602 r.¹⁰ Miasto założono na zachodnim brzegu rzeki Sejny (na południe od dworu), na gruzach wsi Bujewiczna, przy trakcie handlowym z Merecza do Prus¹¹.

Miasto początkowo nosiło nazwę Juriewo (od imienia założyciela), ale nazwa ta nie utrzymała się i później zwano je Sejnami¹². Według A. Połujańskiego nazwa Sejny pochodzi od litewskiego słowa „seniai”, oznaczająca trzech starców, rycerzy Władysława Jagiełły¹³. Natomiast ks. s. Jamiołkowski twierdzi, że źródłowo należy szukać w wyrazie „sieno”, jako że było tam wiele łąk¹⁴.

Prężnie rozwijające się miasteczko zniszczyła prawie doszczętnie wojna szwedzka w 1655 r. Kolejnym ciosem dla jego rozwoju była przetaczająca się po tych terenach wojna północna oraz wspomniana już zaraza z 1710 roku. Źródła podają, iż w tym okresie w Sejnach pozostało jedynie piętnaście domostw¹⁵. Dopiero w II połowie XVIII w. nastąpił intensywniejszy rozwój miasteczka. Dokonało się to głównie za sprawą dominikanów, którzy zamierzali uczynić miasto znaczącym ośrodkiem kultu religijnego, handlu i rzemiosła. Z ich inicjatywy wybudowano na rynku murowany ratusz, mieszczący na piętrze kramy i zajazd, a na drugiej kondygnacji siedzibę władz miejskich¹⁶. Wzniesiono także sukiennice mieszczące 21 kramów i drewniane hale.

⁸ W. Guzewicz, *Dzieje parafii Sejny...*, s. 11-12.

⁹ W. Jemielity, *Sejny*, kol. 1358.

¹⁰ J. Wiśniewski, *Dzieje osadnictwa w powiecie augustowskim...*, s. 173-174.

¹¹ Z. Filipowicz, *Suwalszczyzna*, Warszawa 1980, s. 12-13, 110-111.

¹² *Miasta polskie w Tysiącleciu*, red. nauk. M. Siuchniński, t. 1, Wrocław 1965, s. 279.

¹³ A. Połujański, *Wędrówki po guberni augustowskiej w celu naukowym odbyte*, Warszawa 1859, s. 268.

¹⁴ W. Jemielity, *Diecezja augustowska czyli sejneńska w latach 1818-1872*, Lublin 1972, s. 26-27.

¹⁵ *Miasta polskie w Tysiącleciu*, s. 279.

¹⁶ Por. W. Kłapkowski, *Konwent dominikanów...*, s. 113-115.

W okresie ożywionego rozwoju miasta niebywałą popularnością cieszyły się jarmarki, odbywające się w uroczystości patronalne Kościoła; targi zaś miały miejsce w poniedziałek każdego tygodnia. W 1797 r. zostały utworzone dwie szkoły – elementarna i wyższa- z bogatą biblioteką. Dwa lata później zostały jednak zlikwidowane¹⁷. Warto też zaznaczyć, że w 1778 r. staraniem mieszczan żydowskich wybudowano synagogę¹⁸.

Na przełomie XVIII i XIX w. Sejny straciły na znaczeniu w aspekcie handlowo-kulturalnym. Spowodowane to było przede wszystkim likwidacją zakonu dominikanów (1804), przeniesieniem szkoły do Suwałk, pożarem w 1818 r., jak również otwarciem nowej drogi bitej prowadzącej z Kowna do Suwałk¹⁹. Dopiero w okresie Królestwa Polskiego nastąpiło ożywienie miasta. Zadecydowały o tym dwa czynniki: umieszczenie powiatu i sądu pokoju oraz utworzenie diecezji augustowskiej, czyli sejneńskiej²⁰. W 1866 r. Sejny miały 17 domów murowanych, 272 drewnianych i około 3570 mieszkańców (w tym duży procent Żydów). W 1871 r. teren parafii zamieszkiwało 4443 katolików i 2781 narodowości żydowskiej²¹.

Pod względem administracji państwowej Sejny należały w tym okresie do Wielkiego Księstwa Litewskiego, zaś od 1807 r. do Księstwa Warszawskiego i od roku 1815 do Królestwa Polskiego. Od odzyskania przez Polskę niepodległości w 1918 r. znalazły się w obrębie województwa białostockiego, a w roku 1975 należały do województwa suwalskiego. Obecnie, jest to miasto powiatowe. Od roku 1999 administracyjnie należy do województwa podlaskiego. Miasto liczy około 6000 mieszkańców.

Pierwsi właściciele Sejn nie mieli na miejscu kościoła i prawdopodobnie należeli do parafii w Berżnikach. Dopiero następny właściciel dóbr J. Grodziński zbudował przed 1602 r. drewniany kościół pod wezwaniem św. Jerzego, swojego patrona. Kościół ów przetrwał do roku 1842. W głównym ołtarzu umieszczono obraz patrona świątyni św. Jerzego Męczennika zabijającego smoka; w świątyni znajdowały się też dwa boczne ołtarze²². Grodziński wraz z żoną byli bezdzietnym małżeństwem, z pewnością dlatego zaprosili do swoich dóbr ziemskich ojców dominikanów, którym przekazali je 25 VI 1602 r. Pierwszymi dominikanami w Sejnach byli ojcowie:

¹⁷ Z. Filipowicz, *Suwalszczyzna*, s. 110-112.

¹⁸ Por. *Miasta polskie w Tysiącleciu*, s. 26-27.

¹⁹ Por. W. Jemielity, *Diecezja augustowska...*, s. 26.

²⁰ Por. tenże, *Sanktuaria maryjne...*, s. 152.

²¹ Por. tenże, *Diecezja augustowska...*, s. 26.

²² E.F. Klimaniec, *Parafia sejneńska...*, s. 20.

Seweryn Krzywiński z Tarnowa – przeor klasztoru Świętego Ducha w Wilnie, Wojciech Sękowski – kaznodzieja oraz Samuel Krasowski, Justyn Wamiński i Seweryn Grzyczkowski²³.

Na początku zakonnicy zamieszkali przy kościele pw. św. Jerzego. Wkrótce kościół stał się za mały, dlatego przystąpiono do budowy większego. Już 1 VII 1603 r. kapituła dominikanów w Poznaniu zatwierdziła fundację konwentu sejneńskiego. W roku 1610 przystąpiono do budowy nowej, murowanej świątyni na wyniosłym wzgórzu, gdzie wcześniej znajdowały się zabudowania folwarku Wiśniowieckich. Już w roku 1619 zakończono budowę kościoła, chociaż wewnątrz trwały prace wykończeniowe. Konsekracji świątyni pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny, św. Jerzego Męczennika i św. Jacka dokonał w roku 1632 biskup wileński Jerzy Tyszkiewicz.

Kościół był zwrócony absydą (z wielkim ołtarzem) na wschód. Wewnątrz miał układ trójnawowy, a jego długość wynosiła 17,46 m. Współcześni mówili, że „wystrój wewnętrzny kościoła był piękny”. Rozbudowa świątyni (i jednocześnie jej przebudowa) nastąpiła w II. poł. XVIII w., w stylu zwanym „barokiem wileńskim”. Wzniesiono wówczas dwuwieżową fasadę, która jest tak charakterystyczna dla Sejn aż do dzisiaj. W czasie przebudowy zmieniono orientację kościoła. W miejscu poprzedniego prezbiterium przedłużono wnętrze o dwa przęsła i zbudowano wspomnianą już monumentalną dwuwieżową fasadę. Murowany główny ołtarz ustawiono przy wewnętrznej ścianie dawnego wejścia do kościoła, czyli od strony zachodniej, a wszystkie 10 ołtarzy ustawiono przy poszczególnych filarach, dzielących świątynię na trzy nawy²⁴.

Równocześnie prowadzona była budowa klasztoru. Prawdopodobnie było to w końcu XVII lub na początku XVIII wieku. Klasztor należał początkowo do prowincji polskiej. Od 1647 r. dominikanie sejneńscy podlegali pod prowincję litewską św. Anioła Stróża w Wilnie²⁵.

Konwent sejneński liczył zawsze od 30 do 40 zakonników w klasztorze. Można ustalić, że od 1602 r. do 1804 r. było około 50 przeorów. W 1660 r. dominikanie otworzyli nowicjat i studia filozoficzne, a w 1669 także stu-

²³ J. Kłoczowski, *Zakon Braci Kaznodziejów w Polsce 1222-1972*, w: *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222-1972*, red. tenże, t. I, Warszawa 1975, s. 66.

²⁴ Por. E.F. Klimanec, *Parafia sejneńska...*, s. 23-26.

²⁵ J. Złotkowski, *Figura łaskami słynąca...*, s. 28; J. Kłoczowski, *Zakony męskie w Polsce przedrozbiorowej*, w: *Zakony męskie w Polsce w 1772 roku*, red. L. Bienkowski i in., Lublin 1972, s. 23.

dia teologiczne. W 1797 r. zakonnicy utworzyli szkołę średnią; na początku zgłosiło się 49 uczniów (byli to głównie synowie miejscowej szlachty). Gimnazjum było trzyklasowe z przedmiotami: retoryka, język polski, język łaciński, język niemiecki, geografia, historia, arytmetyka i zasady dobrego wychowania. W gimnazjum wykładało trzech zakonników. Do szkoły przyjmowano chłopców w wieku od 7 do 22 lat. Z powodu kasaty zakonu, gimnazjum również upadło²⁶.

Dominikanie prowadzili także dynamiczne duszpasterstwo. Zwracali szczególną uwagę na kaznodziejstwo; utworzyli specjalny urząd kaznodziei. W latach 1751-1794 w prowincji litewskiej przeprowadzono 249 misji, trwających od 3 tygodni do 3 miesięcy. Udział w nich brali także dominikanie sejneńscy²⁷.

Wraz z erygowaniem klasztoru biskup wileński Benedykt Wojno utworzył parafię i powierzył zakonnikom obowiązki duszpasterskie²⁸. Granice parafii zatwierdzono z daleko idącym uwzględnieniem stanu posiadania proboszcza berżnickiego i włączono tylko te tereny, które były własnością klasztoru. W procesie tym powstawały nietypowe sytuacje - w granicach jednej parafii druga parafia miała „wysepkowe” tereny. Tak np. wieś Klejwy należała do parafii sejneńskiej, a folwark o tej samej nazwie do Berżnik²⁹.

W 1744 r. na wileńskim synodzie diecezjalnym przedstawiono terytorium omawianej parafii. Należało do niej miasto Sejny oraz wsie: Babańce, Degucie, Gawieniańce, Klejwy, Łopuchowo, Młyny Milewskie, Posejny, Skustele, Stabieńszczyzna, Sumowo i dwór Szelpakowskie³⁰. Był to jednak mało dokładny spis. W 1796 r. na zlecenie rządu pruskiego dominikanie sporządzili już dokładny spis miejscowości wchodzących w skład parafii. Oprócz wymienionych wsi dodano: Berżyny, Bubele, Daniłowce, Gryzkańce, Nowosady, Pojeziorki, Pomorze, Posejanka, Puniszki, Reszecie, Romanowce, Skurkiszki, Szejpizki, Sztakuny i Zalesie. Ponadto wymieniono też dwory: Janiszki, Ochotniki, Pomorze, Szejpizki i Wiktoryno oraz folwark Grudziewszczyzna i karczmę Żagówka³¹.

Każdy nowo mianowany przeor klasztoru stawał się również proboszczem parafii. W pracy wyręczał go inny ksiądz zwany kuratem. Jednak

²⁶ W. Jemielity, *Sanktuaria maryjne...*, s. 23-26.

²⁷ W. Kłapkowski, *Konwent dominikanów...*, s. 58.

²⁸ Tamże, s. 37.

²⁹ W. Kłapkowski, *Konwent dominikanów...*, s. 122-125.

³⁰ W. Jemielity, *Sanktuaria maryjne...*, s. 152.

³¹ W. Kłapkowski, *Konwent dominikanów...*, s. 122-126.

niektóre czynności liturgiczne, jak udzielanie chrztów i ślubów oraz sporządzanie metryk należały do proboszcza. On też zdawał relację z zarządu przed dziekanem³².

Jan Paweł II na mocy bulli *Totustuus Poloniaepopulus* z 25 III 1992 r. dokonał największej w dziejach Polski reorganizacji diecezji i metropolii. Z części diecezji łomżyńskiej i warmińskiej utworzono diecezję ełcką, włączając ją do nowo utworzonej metropolii warmińskiej, w skład której weszła archidiecezja warmińska oraz diecezje elbląska i ełcka³³. Parafia sejneńska znalazła się w nowej diecezji ełckiej i w 2017 roku liczyła 7030 wiernych; jej obecny proboszcz ks. prałat Zbigniew Bzdak jest także dziekanem dekanatu sejneńskiego pod wezwaniem św. Kazimierza³⁴ oraz kustoszem sanktuarium Matki Bożej Sejneńskiej³⁵.

Od roku 1925, wraz z ustanowieniem diecezji łomżyńskiej, dotychczasowa katedra sejneńska stała się kolegiatą, z którą do dzisiaj związana jest kapituła kolegiacka sejneńsko-wigierska. Paweł VI na prośbę biskupa łomżyńskiego Mikołaja Sasinowskiego nadał w 1973 r. kolegiacie sejneńskiej tytuł Bazyliki Mniejszej³⁶.

2. Dzieje figury MadonnySejneńskiej

Jerzy Grodziński, jak wspomniano, około początku XVII w. zbudował w Sejnach drewniany kościół pod wezwaniem swojego patrona – św. Jerzego Męczennika. Nową świątynię należało wyposażyć w szaty liturgiczne i naczynia. W tym celu udał się do Królewca. W tym czasie Prusy Królewskie były ostoją protestantyzmu. Ze świątyń katolickich przejmowanych przez wyznawców luteranizmu usuwano przedmioty liturgiczne niepotrzebne nowym wyznawcom. Podobny los spotkał figury i obrazy Matki Bożej oraz świętych, których kult protestanci odrzucili. Tym właśnie sposobem do Sejn trafiła zakupiona w Królewcu (lub w Gdańsku) rzeźbiona w drzewie lipowym figura Madonny. Nie ma na niej oznaczonego miejsca

³² Tamże, s. 125-126.

³³ T. Kasabuła, *Dzieje archidiecezji białostockiej (w zarysie)*, w: *Schematyzm archidiecezji białostockiej 2014*, red. J. Grzegorzczak i in., Białystok 2014, s. 54.

³⁴ *Schematyzm diecezji ełckiej*, red. A. Skowroński, Ełk 2012, s. 473-475.

³⁵ B. Boguszewska, K. Kistelska- Borkowska, *Księga łask w Sanktuarium Matki Boskiej Sejneńskiej w Sejnach*, Lublin 2017, s. 7-9.

³⁶ E.F. Klimaniec, *Parafia sejneńska...*, s. 8.

i czasu jej powstania³⁷. Jednak można przypuszczać, że rzeźba powstała na przełomie XIV i XV stulecia. Jest to gotycka statua Madonny należąca do tak zwanych Madonn szafkowych. Z pojawieniem się cudownej Figury Matki Boskiej w Sejnach związana jest też pewna ciekawa legenda, którą opisuje A. Połujański w książce „Wędrówki po guberni Augustowskiej”. Oto fragment tej legendy: „Udał się więc Grodziński do wskazanego we śnie miejsca i z wielką trudnością dobiwszy targu, nabytą statwę ułożył na bryce końmi gniademi ciągnionej. Skoro ruszył i z tym kosztownym nabytkiem w drogę, pozostały w Królewcu snycerz pożałował, że za mało jeszcze wziął pieniędzy od Grodzińskiego za swój towar i puściwszy się w pogoń za nim, chciał mu zwrócić wzięte pieniądze, jeśli wyższej ceny podług żądania nie postąpi. Lecz tak się znużył daremną pogonią, iż stracił już chęć zapędzać się, aż wreszcie udało mu się zoczyć i dopędzić Grodzińskiego, lecz jakże się zdziwił, gdy w miejsce koni gniadych ujrzał do bryki Grodzińskiego zaprzężone siwosze, co więcej, gdy zatrzymawszy się na drodze, obadwa szukali w bryce statuy, znalezionej być nie mogła, co spowodowało powrót wspólny do Królewca, dokąd jadąc szukali po drodze swej zguby, jednakże na próżno, bo statua zrzędzeniem cudownym znalezionej została u snycerza w tem samym miejscu, skąd wzięta była. Ten cud większą jeszcze chciwość snycerza wzbudził, który postanowił żądać za statwę tyle złota, ile ona zaważy. Grodziński zrazu zwątpił o dopięciu swego zamiaru, lecz następnie westchnąwszy do Boga, postanowił całe swe mienie sprzedać, byleby tę statwę mógł dostać. Lecz jakież ich obudwu było zdziwienie, gdy statua zaważyła mniej od poprzednio zapłaconej snycerzowi wartości. Przeto chcąc, nie chcąc, snycerz poprzestać musiał na wartości ostatecznie przez się ustanowionej. (Porównaj wykup ciała św. Wojciecha od Prusaków). Grodziński zabrawszy powtórnie statwę, przywiózł ją bez przeszkód do Sejn, lecz gdy kościół nie był jeszcze ukończony, postanowił ją tymczasem umieścić w jednym z kościołów katolickich w Grodnie. Ale gdy ani konie, ani też woły na przemian zaprzężone w żaden sposób tego ciężaru z miejsca ruszyć nie mogły, (cud powtarzający się przy każdym niemal przewożeniu statui świętej), Grodziński uznając wtem wolę Boga, pozostawił statwę w Sejnach.”

Wykonana przez anonimowego rzeźbiarza (zapewne z Gdańska) z drewna lipowego ma 1,17 m wysokości, choć według niektórych źródeł z podestem i koroną mierzy 1,45 m lub 1,66 m. Rozbieżności te wynikają

³⁷ W. Kłapkowski, *Konwent dominikanów...*, s. 84.

prawdopodobnie ze sposobu mierzenia. Siedząca na tronie Najświętsza Panna prawą ręką obejmuje i przytula do siebie Dzieciątko Jezus, w lewej zaś trzyma jabłko. Jej matczyną twarz zdobi łagodny uśmiech, stopy spoczywają na wysokiej podstawie przypominającej chmury, wśród których na pierwszy plan wyłania się ludzka twarz i umieszczony powyżej niej księżyc zwrócony końcami ku dołowi. Zarówno Zbawiciel, jak i Jego Matka, odziani są w jasne szaty ze złotą lamówką. Ramiona Maryi okrywa niebieski płaszcz ze złotym wykończeniem, Jezusa zaś – płaszcz w odcieniach koloru pomarańczowego. Głowy obu postaci wieńczą bogato zdobione i zakończone krzyżem korony typu zamkniętego.

Po otwarciu figury widać Maryję rozpościerającą złoty płaszcz, pod osłoną którego skrywa się tryptyk. Jego skrzydła stworzone z połów płaszcza są malowane, środek zaś rzeźbiony. Na zewnętrznych częściach ukazano dwadzieścia siedem modlących się postaci, m.in. rycerzy krzyżackich, duchownych oraz mieszczan. Środkowa płaskorzeźba przedstawia Trójcę Świętą – Tron Łaski (jak nazwał Prymas Stefan Kardynał Wyszyński) a siedzący na tronie w złotych szatach Bóg Ojciec został przedstawiony jako starszy mężczyzna o długich włosach oraz brodzie. W rozpostartych dłoniach trzyma on krucyfiks z ukrzyżowanym na nim Chrystusem. Kompozycję od góry zamyka symbolizująca Ducha Świętego złota gołębicą.

Przywieziona do Sejn figura od razu była czczona w drewnianym kościele. Dopiero w roku 1619 w uroczystej procesji ojcowie dominikanie w asyście wiernych przenieśli figurę Matki Bożej do nowo wybudowanej świątyni i ustawili ją w specjalnie przygotowanej wnęcie nastawy ołtarza głównego. Tego dnia ozdobiono również skronie Najświętszej Panny i Zbawiciela złotymi koronami, które w 1775 r. w obawie przed kradzieżą zamieniono na srebrne. Choć brak jest szczegółowych informacji, które umożliwiłyby dokładne opisanie losów łaskami słynącej rzeźby, to wiadomo, że w 1818 r. podczas burzy została zniszczona świątynia, a cudem ocalała jedynie figura. Czternaście lat później kapituła diecezji węgierskiej czyli sejneńskiej podjęła decyzję o nie otwieraniu płaszcza Najświętszej Maryi Panny w wielkim ołtarzu³⁸.

Biskup sejneński Konstanty Ireneusz Łubieński (1863-1869) ufundował cudownej figurze nowe srebrne korony. Po rocznych pracach renowatorskich, w 1931 roku statua wróciła na przeznaczone jej miejsce, a w obcho-

³⁸ B. Boguszewska, K. Kistelska- Borkowska, *Księga łask w Sanktuarium Matki Boskiej Sejneńskiej*, s. 10-13.

dzony na święto Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny odpust po raz pierwszy od lat została otwarta³⁹.

W roku 1881 biskup sejneński Piotr Paweł Wierzbowski (1872-1893) z gorącej czci nabożeństwa do Matki Bożej własnym kosztem zbudował północną prawą kaplicę. Wyposażył ją w dwukondygnacyjny ołtarz w stylu klasycystycznym, z wnęką w nadstawie (nad tabernakulum), do której przeniesiono cudowną figurę Matki Bożej Sejneńskiej. Kaplica ta nosi nazwę Matki Bożej i stała się stałym miejscem dla cudownej statuy⁴⁰.

Wartość artystyczną figury podkreślali wszyscy opisujący ją badacze. Ks. S. Jamiołkowski zaznaczył, że „wszystko to jest zrżnięte z tegoż jednego drzewa, ale farbami bardzo przypadłymi do różnych szat i twarzy jest adopowane pięknie do zdumienia”⁴¹. Ks. J. Złotkowski pisał, że „krewniak Grodzińskiego za nieznaną cenę zdobył nieocenionej wartości nadzwyczaj rzadkie dzieło artystyczne, przepiękną figurę szafkową Matki Boskiej dla sejneńskiego kościoła”⁴². Natomiast ks. W. Kłapkowski podkreślał w swoim opracowaniu, że „najcenniejszym klejnotem kościoła (w Sejnach) była i jest statua Matki Boskiej”, co też doceniali dominikanie sejneńscy, dając temu przekonaniu wyraz w swoich kronikach⁴³. Także podczas licznych sesji kapituły sejneńskiej wyrażano troskę o cudowną figurę, podkreślając jej wielkie walory artystyczne oraz niezwykle znaczenie dla kultu maryjnego i rozwoju pobożności ludowej. Ostatecznym dowodem wartości artystycznej figury Matki Boskiej Sejneńskiej jest uzasadnienie Ministerstwa Kultury i Sztuki, Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków w Warszawie dotyczące udzielenia kredytu w 1967 r. na konserwację statuy. W uzasadnieniu tym podano, że figura Matki Boskiej jest bardzo rzadkim obiektem tego typu na terenie kraju, posiada unikalną wartość naukową i artystyczną; została przeto zakwalifikowana przez Państwową Komisję Weryfikacyjną jako zabytek pierwszej klasy⁴⁴.

3. Analiza artystyczna figury

Cudowna Figura Matki Bożej Sejneńskiej należy do tzw. madonn szafkowych, które po otwarciu stanowią tryptyk. Wysokość statuy z cokołem

³⁹ Por. tamże, s. 13.

⁴⁰ Por. *Bazylika Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny...*, s. 83.

⁴¹ W. Kłapkowski, *Konwent dominikanów...*, s. 17-18.

⁴² J. Złotkowski, *Figura łaskami słynąca...*, s. 17.

⁴³ Por. W. Kłapkowski, *Konwent dominikanów...*, s. 17.

⁴⁴ S. Wysocki, *Dzieje kultu figury...*, s. 26-27.

wynosi 1,17 m (sam cokół ma 28 cm). Statua otwiera się dwoma skrzydłami od szyi aż do podstawy cokołu. Zalicza się ją do rzeźb pełnych, drewnianych, polichromowanych, przyściennych.

Rzeźba przedstawia siedzącą na tronie przykrytym poduszką Matkę Boską z Dzieciątkiem stojącym na Jej prawym kolanie. Maryja ubrana jest w długą luźną szatę przewiązaną paskiem oraz obficie fałdowany płaszcz, opadający kaskadami i rurkowatymi fałdami na cokół, na którym spoczywają stopy w spiczasto zakończonych trzewikach. W lewej ręce Maryja trzyma jabłko – symbol władzy, prawą zaś podtrzymuje stojące na Jej kolanie Dzieciątko. Ubrane jest ono w długą szatę i podobnie jak Matka w sfałdowany płaszcz. Dzieciątko trzyma prawą ręką palec Madonny, lewą natomiast podtrzymuje fałdy szaty. Głowa Maryi jest odsłonięta. Okalają ją długie, płytko modelowane, lekko sfałdowane włosy spadające na plecy. Włosy Dzieciątka są krótkie, sięgają do ucha i przylegają do głowy płaskimi wijącymi się lokami. Twarz Maryi jest owalna, pełna i lekko uśmiechnięta o drobnych ustach, wąskim i długim nosie, dużych oczach, wąskim czole i wydatnym podbródku. Dzieciątko ma głowę kulistą, lekko spłaszczoną. Policzki są zaokrąglone, czoło wypukłe, ma mały zadarty nos, drobne mięsiste usta, szeroko rozstawione oczy, nieduże uszy. Pod stopami Maryi widoczne są chmury oraz twarz ludzka zwrócona w górę, widoczna swą prawą stroną i częścią lewej. Przyciśnięta jest ona sierpem księżycy zwróconego rogami w dół.

Po otwarciu figury ukazuje się pośrodku rzeźba przedstawiająca Trójcę Przenajświętszą, na ażurowym cokole z ostrokołowymi arkadami. W środkowej części siedzi na tronie Bóg Ojciec. Ubrany jest w płaszcz z modelowanymi i rurkowatymi fałdami, który opada na cokół. Głowę okalają pasma włosów spadające na ramiona. Długa broda pokrywa piersi. W rozłożonych rękach Bóg Ojciec trzyma krucyfiks.

Głowa Chrystusa będąca elementem krucyfiksu okolona grubą i cieniową koroną jest lekko pochylona na prawe ramię. Włosy są długie, pokrywają kark i górną część pleców, jedno skręcone pasmo opada na ramię. Twarz Zbawiciela pokryta jest krótkim zarostem, a broda zakończona dwoma spiralnie skręconymi lokami. Postać Jezusa Chrystusa jest wysmukła i o wydłużonych proporcjach. Kolana są lekko podgięte, stopy zaś skrzyżowane. Widoczna jest wyraźnie w całej postaci budowa anatomiczna kośćca i umięśnienia. Nad głową Boga Ojca unosi się Duch Święty w postaci gołębiczy.

W tle umieszczony jest płaszcz Maryi. Na skrzydłach występują posta-

cie klęczące w kornej modlitwie. Przedstawiają one dostojników duchownych i świeckich, kobiety i mężczyzn. Po stronie lewej takich postaci jest 13 a po prawej 14. Na pierwszym planie po obu skrzydłach widnieją postacie dwóch krzyżowców.

Podstawa rzeźby jest drewniana, profilowana motywem gotyckich ostrokołów. W płycinie znajduje się srebrna ażurowa plakietka przedstawiająca Baranka z chorągiewką oraz wielokwiatowa wić roślinna. Ramka zdobiona jest akantową palmą⁴⁵.

W celu określenia pochodzenia i czasu powstania gotyckiej rzeźby szafkowej w sejneńskim kościele należy zaś ukazać ogólny rys historyczny grupy rzeźb, z których się ona wywodzi, a następnie ustalić jej prawzór oraz podać zawartą w figurze treść ideową i artystyczną. Rzeźby dewocyjne pochodzące w przeważającej części z terenów niemieckich są wytworem religijnej kultury XIV wieku. Można je podzielić na dwie grupy: o treści historycznej oraz symbolicznej. Pierwsze, historyczne, skupiają uwagę głównie na osobie Jezusa Chrystusa. Przedstawiają poszczególne wydarzenia z Jego życia. Celem ich jest wywołanie u modlących się silnych przeżyć religijnych, a tym samym zaktualizowanie wydarzenia historycznego. Wielką rolę w rozpowszechnianiu tego typu obrazów odegrali mistycy niemieccy i klasztory dominikańskie. W tej grupie Maryja Panna jeszcze nie jest postacią centralną. Grupa druga to rzeźby symboliczne, które pomijają wątek historyczny a wyrażają spekulatywną myśl teologiczną. W tej grupie centralne miejsce w przedstawieniu zajmuje prawie wyłącznie Maryja Matka Chrystusa. Natchnieniem do tego ujęcia były przede wszystkim symbole biblijne, które odnoszono do Matki Boskiej i motywy literackie. Analiza ikonograficzna figury sejneńskiej będzie przebiegała w dwóch kierunkach: w ujęciu zamkniętym i otwartym.

Do najstarszych rzeźb maryjnych średniowiecza należy tzw. Madonna tronująca. Takie przedstawienie Maryi sięga początków sztuki chrześcijańskiej. W okresie przedgotyckim spotyka się nowy element w tego typu przedstawieniach. Jest nim błogosławiące Dzieciątko Jezus umieszczone na łonie Maryi. Od około roku 1300 spotyka się z początku rzadko, a od 1320-1330 już bardzo często Dzieciątko Jezus w pozycji stojącej. Wreszcie

⁴⁵ Por. W. Jemielity, *Sanktuaria maryjne...*, s. 157-158; s. Wysocki, *Dzieje kultu figury...*, s. 20-21. Ks. K. Dochód omawiając treści teologiczne w figurze „Tron łaski” w Sejnach dochodzi do wniosku, że człowiek jest mieszkaniem Trójcy Świętej, a Maryja – pełna łaski – najdoskonalszym przybytkiem i mieszkaniem Boga. K. Dochód, *Aspekt historyczno-teologiczny rzeźb*, s. 50-69.

ostateczną formą będzie Madonna tronująca ze stojącym na podwyższonym kolanie Dzieciątkiem, któremu podaje jabłko, jako „nowa Ewa”, dająca „nowemu Adamowi” owoc oznaczający życie zamiast owocu symbolizującego grzech i śmierć. Takie ujęcie jest prawzorem dla madonn szafkowych. Niemiecki historyk W. Fries przypuszcza, że pochodzi on z terenów włoskich, ewentualnie czeskich, bowiem około 1400 r. artyści czescy korzystali z wzorów włoskich. Pojawienie się takiego ujęcia na terenie Prus Zachodnich można wytłumaczyć faktem, że do 1309 r. stolicą Zakonu Niemieckiego była Wenecja. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że z tamtych terenów przeniesione zostały główne rysy przedstawienia Madonny. Następnie dodano szczegóły, które stanowiły specyfikę terenów niemieckich, jak np. motyw księżycy u stóp Maryi⁴⁶.

Rzeźba szafkowa zawiera wiele symboli (postawa siedząca, jabłko, księżyc) wyrażających różne atrybuty władzy i przywilejów Maryi, scen figuralnych (Trójca Święta) oraz obrazy osób oddających cześć Trójcy Świętej. Do najstarszych madonn szafkowych z końca XII w. należy Madonna z Bobon. Jest to figura z kości słoniowej (wysokość 35,5 cm), która otwiera się pionowo na dwie części wzdłuż całej postaci Maryi i Dzieciątka. We wnętrzu rzeźby zawarte są sceny z życia Chrystusa aż do sądu ostatecznego. Pierwszą rzeźbę szafkową z drewna sporządzoną na wzór poprzedniej identycznie otwierającej się jest Madonna z Maubuisson z drugiej połowy XIII wieku. Inny sposób otwierania się rzeźby pojawia się w latach 1320-1330 w figurze Madonny z Quelven w Bretanii. Statua otwiera się od obojczyka w dół. Taki też sposób otwierania występuje w figurze Matki Boskiej w Sejnach – od linii obojczyka Maryi pionowo w dół aż do konturu cokołu, na podobieństwo tryptyku.

Rzeźba otwarta łączy dwa tematy *Mater misericordia* i *Tron Łaski*. Prawzorem dla rzeźb zawierających tron łaski były francuskie XIII-wieczne figury madonn otwierających się na sposób gotyckiego tryptyku⁴⁷. Pierwszą Madonną z Trójcą Świętą jest prawdopodobnie Madonna z Morlaix, miejsca szczególnego kultu Trójcy Świętej. Jest to jeszcze jeden motyw przemawiający za słusznością upatrywania miejsca i czasu powstania prawzoru

⁴⁶ Por. W. Fries, *Die Schreinmadonna*, „Anzeiger des Germanischen Nationalmuseums” (1928-29), s. 26-45.

⁴⁷ Tamże, s. 26, 36; *Historia sztuki polskiej*, red. T. Dobrowolski, t. I, Kraków 1965, s. 320-321; A. Liedtke, *Historia sztuki kościelnej w zarysie*, Poznań 1961, s. 121; T. Dobrzeński, *U źródeł przedstawień: „Tron łaski” i „Pietas Domini”*, „Roczniki Muzeum Narodowego w Warszawie” 15(1971) nr 1, s. 221-312.

madonn otwartych zawierających Trójcę Świętą. W tym czasie znany jest już w literaturze motyw płaszcz opiekunczego. Objęcie płaszczem oznacza wtedy uwolnienie więźnia lub złagodzenie kary. Przywilej ten przypisywano osobom wysoko postawionym, zwłaszcza kobietom. Przeniesienie takiego przywileju na osobę Maryi przypisuje się cystersom już w XII w., którzy po tercji modlitw kanonicznych odmawiali antyfonę *Sub Tuum praesidium*. Także pierwszą wiadomość o pojawieniu się Madonny ochraniającej płaszczem można spotkać u cystersów w latach 1220-1230. Pierwotnie Maryja w przedstawieniu szafkowym występowała jako opiekunka mnichów – cystersów, a dopiero w połowie XIV w. pojawiła się jako *Mater omnium*, biorąca pod opiekę nie tylko mnichów, lecz i przedstawicieli całego chrześcijaństwa. Istnieją dwa ujęcia *Mater omnium*; jedno rozdziela postacie modlące się według płci po obu stronach Maryi, drugie dzieli ludzi na stany. Z prawej strony Madonny znajdujemy osoby duchowne, z lewej natomiast klęczą przedstawiciele stanów świeckich. Madonna sejneńska chroni pod prawym ramieniem 14, a pod lewym 13 osób nie dzieląc je według płci ani według stanów. Po każdej stronie najbliższej widza klęczą rycerz Zakonu Niemieckiego⁴⁸.

Z powyższego można wnioskować, że Madonny szafkowe z terenu państwa krzyżackiego nie pochodzą z jednego prawzoru. Warto wskazać prawzory, z których zostały zapożyczone ich istotne elementy. Dla rzeźby w formie zamkniętej prawzorem wydaje się być tronująca Madonna z Dzieciątkiem z 1320-1330 r. pochodząca z terenów włoskich, natomiast prawzorem tryptyku jest Madonna z Boubon z XII w. Treść ideowa Madonn szafkowych została zapożyczona z przedstawień *Mater misericordiae* i *Troonu Łaski*. Wszystkie te elementy, połączone w idealnej harmonii, występują również w omawianej figurze sejneńskiej.

Co do czasu powstania maryjnej figury sejneńskiej, to należy ją zaliczyć do grupy Madonn szafkowych Zakonu Niemieckiego, podobnie jak Madonna z Norymbergii, Elbląga, Klonówki, Lubieszowa i Paryża. Do ustalenia czasu mogą posłużyć takie kryteria, jak: strój osób utrwalonych na malowidłach płaszcz opiekunczego, krój ich szat itp. W. Fries na tej podstawie określił czas powstania Madonny z Norymbergii, najstarszej z grupy omawianych Madonn, na lata 1379-1397. Madonna z Sejn może być datowana na czas nieco późniejszy, to jest na pierwszą połowę XV wieku⁴⁹.

⁴⁸ Por. R. Cicholewski, *Problematyka badawcza pomorskich Madonn szafkowych*, „Studia Pelplińskie” 2(1971), s. 135-137, 142-143.

⁴⁹ Por. s. Wysocki, *Dzieje kultu figury...*, s. 25-26.

4. Wymowa teologiczna figury

Figura szafkowa Madonny Sejneńskiej niezaprzeczalnie należy do najbardziej cennych dzieł sztuki sakralnej i znana jest w Polsce, szczególnie w jej części północno-wschodniej oraz katolikom narodowości litewskiej w naszej Ojczyźnie jak też i na Litwie. Jest z pewnością znana i ceniona przez historyków sztuki również poza Polską. Treść teologiczną figury można rozważać w ujęciu zamkniętym i otwartym. W pierwszym – Matka Boska siedzi na tronie, by rozdzielać ludziom łaski. Na kolanach trzyma Dzieciątko i ukazuje je światu; w ręku ujmuje jabłko. Występuje jako „nowa Ewa”, a Chrystus jako „nowy Adam”. Stopami dotyka księżycy i globu ziemskiego z wyobrażeniem twarzy ludzkiej. Jest więc Panią nieba i ziemi. Rzeźba zawiera wiele symboli z postawy „Madonny tronującej”, sztuka chrześcijańska od swoich początków zawierała wspomniane elementy.

Prymas wyjaśniał, iż ostatni sobór nazwał Maryję prawzorem Kościoła. Trójca Święta jest szczególnym znamieniem Kościoła, a Maryja przeżywała na sobie w Nazarecie działanie Trójcy. W centrum i sercu Kościoła musi być nadal Ta, która była w wieczniku Zielonych Świąt, gdy Jezus od Ojca posyłał Ducha Świętego. Matka Boska Sejneńska pod swym płaszczem chroni wszystkich proszących i ich modlitwy przedstawia Trójcy Świętej. Kardynał s. Wyszyński koronował ponad czterdzieści obrazów łaskami słynących, ale pierwszy raz stanął przed postacią, która mieści w sobie tajemnicę Trójcy Świętej. We wnętrzu figury odtworzono obraz Ojca, Ukrzyżowanego Syna i Ducha Świętego. Maryja Sejneńska posiada właśnie w swoim wnętrzu odtworzony obraz Trójcy Świętej. W rzeźbie zawarta jest próba zrozumienia tajemnicy Maryi. Jest to zarazem tajemnica każdego człowieka, który jest dzieckiem Ojca Niebieskiego, Boga Zbawiającego i Ducha Uświęcającego⁵⁰.

Może to właśnie pod wpływem słów Prymasa Polski wypowiedzianych podczas koronacji statuy Matki Bożej Sejneńskiej 7 IX 1975 r., podkreślających związek Maryi z trzema osobami boskimi, zaczęto Madonnę Sejneńską nazywać Matką Bożą od Trójcy Świętej⁵¹.

O wielkiej czci Maryi doznawanej przez wiernych w Sejnach i o łaskach za Jej wstawiennictwem otrzymanych świadczą tytuły, jakimi do Niej zwr-

⁵⁰ S. Wyszyński, *Maryja – ukształtowana przez Trójcę Świętą – wzorem dla nas* (Sejny, 7.09.1975), RULKD 38(1976) nr 1, s. 9.

⁵¹ B. Boguszewska, K. Kistelska- Borkowska, *Księga łask w Sanktuarium Matki Boskiej Sejneńskiej*, s. 10-12, 18.

cano się w przeszłości i czyni się to też obecnie. Maryja jest nazywana: „Matką Bożą Sejneńską, łaskami słynąca, od Trójcy Świętej, Matką Wspomożycielką Wiernych, Przemącną Orędowniczką”⁵².

Nawiązując do postrzegania średniowiecznej sztuki sakralnej jako *Biblia pauperum* (Biblia dla ubogich), lud patrząc na obrazy, witraże, rzeźby był pouczany o prawdach wiary. Taką „Biblią dla ubogich” mogła być i nadal tę funkcję może spełniać Madonna Sejneńska. Wierni przypatrując się tej figurze, czytając opracowania jej poświęcone i oglądając fotografie statuy mogą odnaleźć treści katechetyczne pouczające ich o roli Maryi w dziele naszego zbawienia.

Jak zaznaczył ks. R. Cicholewski, średniowieczne szafkowe figury Matki Bożej w typie Matki Bożej Sejneńskiej, służyły jako zestawy ołtarzy polowych podczas celebrowania Mszy św. dla ówczesnych rycerzy, także z zakonu krzyżackiego. Ten sposób wykorzystywania figur szafkowych przybliżał osobę Matki Bożej ówczesnym rycerzom, skłaniał ich do oddawania Jej czci i polecania się Jej opiece⁵³.

Figura Matki Boskiej przebywała w Sejnach od początku założenia miasta i klasztoru dominikanów. Zawsze znajdowała się w miejscu naczelnym – w nastawie głównego ołtarza, a później w specjalnej kaplicy. Zarówno zakonnicy, jak i księża diecezjalni, łączyli z figurą swoją działalność duszpasterską. Dominikanów, jako zakon, cechowało szczególne nabożeństwo do Matki Najświętszej. Tym można wytłumaczyć wielość odpustów w uroczystości i święta maryjne. Na ile przyczyniła się do tego obecność statuy, trudno dociec. Figura nie zawierała szczególnego przywileju Matki Boskiej; można było łączyć z tym wizerunkiem każdą uroczystość i święto maryjne.

Parafia sejneńska była nieliczna, odpust zaś gromadził wiele tysięcy osób. Przybywali ludzie z odległych stron. Wspólnie modlili się, przystępowali do sakramentów świętych, uczestniczyli w bogatej liturgii i słuchali wytrawnych kaznodziejów. Wzbogaceni duchowo i pełni przeżyć wracali do wiosek zagubionych wśród jezior i lasów.

5. Kult Matki Bożej obecnie w Sejnach

Obecnie duszpasterze w Sejnach ustalają program pracy w żywym powiązaniu z kultem Matki Boskiej; nadal głównym odpustem jest Nawiedze-

⁵² Bazylika Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny, s., s. 83.

⁵³ Por. R. Cicholewski, *Problematyka badawcza...*, s. 150-151.

nie NMP. W sposób uroczysty obchodzi się również inne święta maryjne. Wierni gromadzą się w kaplicy na Godzinki ku czci N.M. Panny. Rozwijają się nowe formy kultu. Każdego roku w maju odbywają się nabożeństwa dla młodych małżeństw. Do Sejn przybywają ministranci na swoje spotkania. Młodzież po ukończeniu szkoły, dziękuje w kaplicy za lata nauki i prosi o łaski na dalsze życie. Zdarza się, że narzeczeni niekiedy biorą ślub w kaplicy. Matki po chrzcie niosą tam nowo ochrzczone dzieci. Po I Komunii św. w kaplicy następuje wpisanie do Różańca, i wprowadzenie do szkaple-rza NMP. W pierwszą niedzielę września odbywają się uroczystości rocznicy koronacji. W kaplicy można spotkać modlących się ludzi. Niektórzy zapalają przed ołtarzem świece i zostawiają karteczki z prośbą lub podziękowaniem.

Sejneńszczyzna to region, w którym od zawsze mieszkali zarówno Litwini, jak i Polacy. Pod koniec XIX w. miasto stało się ośrodkiem kultury litewskiej, wydawano kilka czasopism w tym języku. Tym chętniej przybywała tutaj ludność z odległych stron. Litwini i dzisiaj modlą się przed figurą w swoim języku. Wzajemne kontakty obu narodowości nie zawsze były przyjazne. Wspólna obecność na modlitwie łagodziła różnice i skłaniała do właściwych zachowań⁵⁴.

Streszczenie

Historia sejneńskiego sanktuarium rozpoczyna się od przybycia do Sejn w roku 1593 nowych właścicieli: Jerzego Grodzińskiego i jego żony Justyny z Dłuskich. Pod ich patronatem w latach 1593-1602 miasteczko rozkwitło, przybywali nowi osadnicy. Grodzińscy ufundowali drewniany kościół pw. św. Jerzego męczennika, który przetrwał do XIX w. Jako bezdzietni, w 1602 r. dobra przekazali dominikanom, którzy początkowo zamieszkali przy drewnianym kościele. Wkrótce kościół okazał się za mały, dlatego też w latach 1610-1619 dominikanie wzniesli murowaną świątynię pw. Nawiedzenia NMP, św. Jerzego i św. Jacka. Kościół konsekrował w roku 1632 biskup wileński Jerzy Tyszkiewicz.

Dzięki figurze Madonny Sejny stały się maryjnym sanktuarium, w którym do roku 1804 gorliwie duszpasterzowali dominikanie.

Figura Matki Bożej Sejneńskiej od wieków urzeka wiernych, odwiedzających sanktuarium swoim arcyzmem oraz spokojem płynącym z Jej obli-

⁵⁴ Por. W. Jemielity, *Sanktuaria maryjne...*, s. 171-172.

cza. Pielgrzymi, modląc się w Bazylice czują, że Matka Boska otacza swoją opieką tych, którzy zbliżają się do Boga i powierzają mu swoje troski. Wydaje się, że figura Madonny Sejneńskiej, bogata w treść teologiczną, może ożywiać i umacniać wiarę wszystkich modlących się w tej świątyni.

Słowa kluczowe: *Figura Matki Bożej Sejneńskiej, Kult Matki Bożej w Sejnach, Parafia w Sejnach.*

History of the statue of Our Lady in Sejny

Summary

Bearing in mind such an important presence of Mary in Christian worship, namely in the Catholic Church and Orthodoxy, as well as the popular piety (folk religiousness), it was undertaken to develop Marian themes in the sanctuary in Sejny, in the Ełk diocese. The subject of the study is: *The cult of the Mother of God the sanctuary in Sejny.*

During this period, the cult developed, which made it possible to apply for the coronation of the figure, and the coronation itself certainly deepened this Marian part and gave rise to its continuation.

The is devoted to the history of the Sejny parish and the history of the statue of the Mother of God. It needed a theological analysis, characteristic of the statue and presentation of the theological meaning.

The is devoted to Marian popular piety. The Marian devotions practiced in the universal Church were presented, but, above all, those characteristics of the Sejny sanctuary, such as: the Perpetual Rosary, novena, chaplet and litany to Our Lady of Sejny, Holy Masses celebrated in Her honor and ordered by the faithful, sacraments and various pastoral initiatives being an expression of the vitality of the cult of the miraculous figure of Our Lady of Sejny.

Keywords: *Figure the Mother of God of Sejny, The cult Mother of God in Sejny, Parish in Sejny.*

Bibliografia

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, wyd. 5, Poznań 2015.
Bazylika Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Sejnach, red.

Z. Bzdak, teksty E.F. Klimaniec, Sejny 2018.

Boguszewska B., Kistelska- Borkowska K., *Księga łask w Sanktuarium Matki Boskiej Sejneńskiej w Sejnach*, Lublin 2017.

Cicholewski R., *Problematyka badawcza pomorskich Madonn szafkowych*, „*Studia Pelplińskie* 2(1971), s. 127-152.

Courth F., *Mariologia – Maryja, Matka Chrystusa*, w: F. Courth, P. Neuner, *Podręcznik teologii dogmatycznej, Mariologia. Eklezjologia*, przeł. W. Szymona, red. W. Beinert, Kraków 1999, s. 44-205.

Dochód K., *Aspekt historyczno-teologiczny rzeźby z motywem „Tronu łaski” w kontekście kultu statuy Matki Bożej w kolegiacie sejneńskiej*, Warszawa 2001 (mps BUKSW).

Filipowicz Z., *Suwalszczyzna*, Warszawa 1980.

Fries W., *Die Schreinmadonna*, „*Anzeiger des Germanischen Nationalmuseums*” (1928-29), s. 26-45.

Grzegorzczak J i in., Białystok 2014, s. 54.

Guzewicz W., *Dzieje parafii Sejny w latach 1804-1925*, Ełk 1994 (mps).

Jemielity W., *Sanktuaria maryjne w diecezji łomżyńskiej*, Łomża 1991.

Jemielity W., *Sejny*, EK XVII, red. E. Gigilewicz, Lublin 2012, kol. 1358-1359.

Jemielity W., *Diecezja augustowska czyli sejneńska w latach 1818-1872*, Lublin 1972.

Jemielity W., *Podział administracyjny diecezji wigierskiej, augustowskiej, czyli sejneńskiej i diecezji łomżyńskiej*, „*Studia Łomżyńskie*” 2(1989), s. 163-179.

Kasabuła T., *Dzieje archidiecezji białostockiej (w zarysie)*, w: *Schema-tyzm archidiecezji białostockiej 2014*, red. J. Grzegorzczak i in., Białystok 2014, s. 53-67.

Klimaniec E.F., *Parafia sejneńska. 400 lat dziejów*, Sejny 2018.

Krahel T., *Zarys dziejów (Archi)diecezji Wileńskiej*, „*Studia Teologiczne*” (Białystok, Drohiczyn, Łomża) 5-6(1987-1988), s. 7-72.

Kumor B., *Augustowska diecezja*, EK I, red. F. Gryglewicz i in., Lublin 1973, kol. 1086-1087.

Kumor B., *Ustrój i organizacja Kościoła w okresie niewoli narodowej 1772-1918, t. II*, Lublin 1980.

Kłapkowski W., *Konwent dominikanów w Sejnach*, Wilno 1939.

Kłoczowski J., *Zakon Braci Kaznodziejów w Polsce 1222-1972*, w: *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222-1972*, red. tenże, t. I, Warszawa 1975, s. 14-189.

Kłoczowski J., *Zakony męskie w Polsce przedrozbiorowej*, w: *Zakony mę-*

skie w Polsce w 1772 roku, red. L. Bieńkowski i in., Lublin 1972, s. 7-147.

Läpple A., *Maryja w wierze i życiu Kościoła*, przeł. K. Wiśniewska, Warszawa 1991.

Miasta polskie w Tysiącleciu, red. nauk. M. Siuchniński i in., t. 1, Wrocław 1965.

Połujański A., *Wędrówki po guberni augustowskiej w celu naukowym odbyte*, Warszawa 1859.

Schematyzm diecezji ełckiej, red. A. Skowroński, Ełk 2012.

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, red. B. Chlebowski, W. Walewski, t. X, Warszawa 1899.

Spagnolo V., *Matka dla Ciebie. Myśli o Maryi*, przekł. M. Wróblewska, Warszawa 2015.

Wiśniewski J., *Dzieje osadnictwa w powiecie augustowskim od XV do końca XVIII wieku*, w: *Studia do dziejów Pojezierza Augustowskiego*, red. J. Antonowicz, Białystok 1967.

Wiśniewski J., *Dzieje osadnictwa w powiecie sejneńskim od XV do XIX wieku*, w: *Materiały do dziejów Ziemi Sejneńskiej*, t. I, red. J. Antonowicz, Białystok 1963, s. 9-222.

Wysocki S., *Dzieje kultu figury Matki Boskiej w kościele Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Sejnach*, Lublin 1975 (mpsArKUL).

Wyszyński S., *Maryja – ukształtowana przez Trójcę Świętą – wzorem dla nas* (Sejny, 7.09.1975), *Rozporządzenia Urzędowe Łomżyńskiej Kurii Diecezjalnej* 38(1976) nr 1, s. 9-15.

Złotkowski J., *Figura łaskami słynąca Matki Boskiej i kościół sejneński*, Wilno 1938.

